
FELSEFE

Hüseyin Gazi TOPDEMİR

3. Baskı

Hüseyin Gazi Topdemir

FELSEFE

ISBN 978-605-5885-17-5

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2016, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

1. Baskı: Eylül 2008, Ankara

3. Baskı: Ocak 2016 Ankara

Yayın-Proje: Didem Kestek
Dizgi-Grafik Tasarım: Didem Kestek
Kapak Tasarımı: Gürsel Avcı

Baskı: Vadi Grup Ciltevi A.Ş.
İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 2284 Sokak No:105
Yenimahalle/ANKARA
(0312 394 55 91)
Yayıncı Sertifika No: 14749
Matbaa Sertifika No: 26687

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net

Hüseyin Gazi TOPDEMİR

1962 Erzurum, Aşkale doğumlu olan Hüseyin Gazi Topdemir, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Felsefe Bölümü, Sistemantik Felsefe ve Mantık Anabilim Dalı'nı bitirdi (1985). Aynı yıl Felsefe Bölümü, Bilim Tarihi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans programına başladı ve 1988 yılında *Kemâlüddîn el-Fârisî'nin İbn el-Heysem'in Kitâb el-Menâzır Adlı Optik Kitabına Yazdığı Açıklamanın Yakın Kürelerdeki Kırılmaya Ait Bölümünün Çevirisi ve Kritiği* başlıklı tezle yüksek lisans programını tamamladı. Aynı anabilim dalında doktora programına devam eden Topdemir, 1994 yılında ünlü Türk astronom ve fizikçisi Takiyüddin İbn Ma'rûf'un optik konusunda kaleme aldığı kitabı üzerine hazırladığı *Işığın Niteliği ve Görme Kuramı Adlı Bir Optik Eseri Üzerine Araştırma* başlıklı teziyle de doktora programını tamamladı. Bilimsel çalışma alanları, Bilim Tarihi ve Bilim Felsefesi olan yazarın bu konularda birçok çalışması bulunmaktadır. Özellikle yoğunlaştığı konular ise Fizik Tarihi (Mekanik, Hareket ve Optik) ve Post-pozitivizmdir. Yazar, Türk Felsefe Derneği ve Türk Bilim Tarihi Kurumu üyesidir. Halen Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü'nde profesör olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Yazarın yayınevimizce yayımlanmış *Bilim Tarihi* (Yavuz Unat, 2008) ve *Uygarlık Tarihi* (Seda Özsoy, 2013) adlı kitapları da bulunmaktadır.

Üçüncü Baskıya Önsöz

Üniversitelerimizin Eğitim Fakültelerinin programlarında yer alan felsefe derslerinde, ders kitabı olarak okutulması amacıyla hazırladığım *Felsefe* kitabımın üçüncü baskısında, geçen süre içerisinde belirlediğim eksikliklerin giderilmesini amaçladım. Bu amaçla kitapta önemli ölçüde değişiklikler yaptım ve gözden geçirerek hem öğrencilerin hem de felsefe meraklılarının daha fazla yararlanabilecekleri bir metin haline gelmesini sağladım.

Öncelikle kitapta yer alan ve hiçbir açıklayıcı değeri olmadığı için filozofların resimlerini çıkararak, gerektiğinde anlatıma eşlik edecek çizimlere ve tablolara yer verdim.

İlk baskısında kitabın içeriği doğal olarak Yüksek Öğretim Kurulu tarafından belirlenen konu ve temaları içerecek şekilde düzenlenmişti. Üçüncü baskıda, kitabın bu yapısı korunmakla birlikte, özellikle *Bir Disiplin Olarak Felsefe* başlıklı birinci bölümü ve *Felsefenin Evrensel Kişilikleri* başlıklı üçüncü bölümü, genel çerçevesini koruyacak şekilde, önemli ölçüde yalınlaştırılmış ve bazı eklemelerle daha kolay anlaşılır hale getirilmiştir. Buna karşılık, *Felsefe Akımları* başlıklı ikinci bölümü ise beklenen amaca uzak düşmeyecek şekilde, kısaltılmıştır. Bunun yanında kitabın tamamında anlatılanların etkisinin artırılması amacıyla çizimlerle metin desteklenmiştir.

Kitapta yapılan asıl büyük değişiklik ise dilsel anlamda gerçekleştirilmiş, daha akıcı cümle yapısı, daha yaygın kavram ve terimlerin seçilerek kullanılmasıyla kitabın tamamı dil bütünlüğüne kavuşturulmuştur.

Felsefe kitabımın üçüncü baskısının yükseköğretim yaşamımıza ve felsefenin daha fazla sahiplenmesine gerekli katkıyı yapması dilekleriyle.

Hüseyin Gazi Topdemir

Muğla, Şubat 2016

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM FELSEFE NEDİR?

Felsefenin Temel Alanları.....	14
Varlık	15
Bilgi	27
i. Günlük Bilgi	30
ii. Ökült Bilgi	31
iii. Dinsel Bilgi	31
iv. Sanatsal Bilgi	31
v. Bilimsel Bilgi	32
vi. Teknik Bilgi	32
vii. Felsefi Bilgi	32
Değer.....	35
Felsefe ve Diğer Disiplinler	41
Felsefe ve Bilim	41
Felsefe ve Sanat	50
Felsefe ve Din	51
Bir Sosyal Bilim Olarak Felsefe	52

İKİNCİ BÖLÜM FELSEFE AKIMLARI

Giriş.....	57
Bilimcilik (Scientism)	57
Deneycilik (Empiricism)	58
Doğmatizm (Dogmatism)	59
Doyumculuk (Sensationalism)	60
Eleştircilik (Criticism)	60
Fenomenoloji (Phenomenology)	61
Fizikçilik (Physicalisme)	62
Hermeneutik (Hermeneutics)	62
Gerçekcilik (Realism)	63
İdealizm (İdealism)	64
Olguculuk (Positivism)	64
Pragmacılık (Pragmatism)	65
Romantizm (Romantism)	66

Sezgisicilik (Intuitionism)	66
Şüphencilik (Scepticism)	67
Tarihselcilik (Historicism)	68
Uşçuluk (Rationalism)	68
Usdışıcılık (Irrationalism)	69
Varoluşçuluk (Existentialism)	69
Yapısalcılık (Structuralism)	70
Yeni Gerçekçilik (New Realism)	70
Yeni Olguculuk (Neo-Positivism)	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM FELSEFENİN EVRENSEL KİŞİLİKLERİ

Giriş	73
Sokrates	73
Platon	78
Aristoteles	87
Platinos	101
Saint Anselmus	107
El-Kindi	109
Farabi	113
İbn Sina	121
İbn Rüşd	130
Suhreverdi	134
Saint Thomas Aquinas	137
Francis Bacon	142
I. Soy idolleri	150
II. Mağara idolleri	151
III. Çarşı-pazar idolleri	151
IV. Tiyatro idolleri	151
Rene Descartes	155
1. Apaçıklık Kuralı	162
2. Analiz Kuralı	168
3. Sıra Kuralı	168
4. Sayış kuralı	169
Benedictus de Spinoza	174
Gottfried Wilhelm Leibniz	180
John Locke	186

George Berkeley	189
David Hume	195
Immanuel Kant	200
1. Algı Gücü veya Duyarlılık	205
2. Anlama Yetisi	206
3. Saf Us	209
John Stuart Mill	210
I. Uyuşma Yöntemi	215
II. Fark Yöntemi	215
III. Kalıntı Yöntemi	216
IV. Birlikte Değişme Yöntemi	217
Georg Wilhelm Friedrich Hegel	218
Karl Marx	223
Auguste Comte	226
Rudolph Carnap	229
Jean Paul Sartre	235
Karl Ralmund Popper	239
Thomas Samuel Kuhn	243
a. Olağan Bilim Öncesi Dönem	245
b. Olağan Bilim Dönemi	246
c. Bilimsel Devrim	248

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM FELSEFE VE EĞİTİM

Problem Olarak Eğitim	253
Eğitim ve Felsefe	255
Eğitim ve Değer	259
Eğitim Felsefesi	263
Eğitim Felsefesi Akımları	267
Kaynaklar.....	269
Dizin.....	279

RESİMLER TABLOSU

- Resim 1: Bilgi Türleri
- Resim 2: Eratosthenes'in Yer'in çevresini ölçme yöntemi
- Resim 3: Aristoteles'in tümevarım-tümdengelim açıklaması
- Resim 4: Aristoteles'e Göre Tümdengelim Anlatım Tipleri
- Resim 5: Aristoteles'e göre evren
- Resim 6: Sûdur Kuramı
- Resim 7: Kindiye göre görme konisi
- Resim 8: Azimut Kadranı
- Resim 9: İbn Sînâ'ya göre görünüm açısı
- Resim 10: Bacon'ın önermeler piramidi
- Resim 11:Descartes'in önermeler piramidi
- Resim 12: Kant'ın Önerme Ayrımı
- Resim 13: Yargıların Mantıksal Çizelgesi
- Resim 14: Anlama Yetisinin Kavramlarının Transandantal Tablosu
- Resim 15: John Duns Scotus'un Tümevarım Uyuşma Yöntemi
- Resim 16: Ockhamlı William'ın Fark Yöntemi
- Resim 17: Mill'in Uyuşma Yöntemi
- Resim 18: Mill'in Fark Yöntemi
- Resim 19:Mill'in Kalıntı Yöntemi
- Resim 20: Mill'in Birlikte Değişme Yöntemi
- Resim 21: Hegel'e Göre Mutlak Bilgi
- Resim 22: Güneş, Yer ve Güneş-Yer Merkezli Evren Modelleri

Giriş

Felsefe, insanın doğal bir parçasıdır. Belki de insansal etkinliklerin en göz alıcı, en verimli ve düşünsel zenginlik açısından da en önde gelenidir. İnsanlık kadar eski, bir o kadar da yeni ve çocuksudur. İnsanın özeli, kendisi olduğu ve kendisi için yaptığı tek entelektüel uğraştır. Çünkü felsefenin çok büyük ve yaşamsal bir yararı varmış gibi gözükmemektedir. Diğer taraftan insanların ne gündelik ne de daha köklü sorunlarına keskin, etkili ve kalıcı çözüm önerilerinin olmadığı da bilinmektedir. Belki bu bakımdan yararsız bile sayılabilir. Ancak işte tam bu noktada felsefeyle tanışma başlar: Felsefe, yarar uğruna yapılacak bir uğraş değildir.

Felsefe, bir tanışma ve tanıştırma toplantısı, sizi size tanıtan, sizi ötekine tanıtan ve ötekini size tanıtan görkemli bir şölendir. Bu şölende değer, bu şölende varlık ve bu şölende bilgiyle tanışırız. Bunların hepsi de samimi, candan, sıkı ve paylaşıldıkça çoğalan dostlardır. Bu dostlar sayesinde önce kendinizi tanırız. Çünkü asıl probleminiz her neyse, kendinizi tanımamanızdan kaynaklanmaktadır ve çaresi kendinizi tanımanızdır. Bu yüzden Anadolu entelektüelleri dost acı söyler demiştir. Dost dostuna kusurunu onu acıtacağını bilse de açıkça söylemek durumundadır. Bu acıma aslında gerçek bir tanışmadır. Bu tanışmayı yaptırdığı için felsefe de gerçek bir dosttur. Siz gerçek dostunuzla dostluğunuzu çıkar için sürdürmek alçaklığını gösterebilir misiniz ki, gerçek bir dost olan felsefeden de bir çıkar gözetesiniz. Öyleyse felsefe sevdiği için sıkıntıya katlanan bir dost gibi sıkıntıları olsa da daima sevilecek bir dosttur. Bu yüzden felsefeyle tanışmış kimseler ona sevgi adını takmışlardır: Bilgelik sevgisi. Bu peşinden gidilenin ve hep gidilecek olanın sevgisidir.

Felsefeyle ilk tanışanların Grekler olduğu kabul edilir, en azından kayıtlar böyle göstermektedir. Onlar felsefeye hakikat adına konuşan, hakikati araştıran tek disiplin olduğu gözüyle bakmaları gerektiğini anlamışlardı. Bundan dolayı sürekli ardından gitmeyi ve olanaklı olduğu ölçüde ondan pay almayı önemsemişlerdi. Bu yüzden hakikatin bilgisine sahip olmayı önemsemişler, erdemli olmakla eşdeğer kabul etmişler, böyle olan kimselere de bilge adını vermişlerdir. Herkes bilge olamayabilir, ancak bilgenin bilgisini paylaşma onurluluğunu gösterebilir, en azından böyle bir gayret içerisinde bulunabilir. Bilgenin bilgisini paylaştıkça, kendisiyle tanışacak, tanıştıkça bilgisi artacak, bilgisi arttıkça erdemli davranması gerektiğini anlayacak, erdemli davrandıkça bilgisi bir kutadgubilige, kutlu bilgiye dönüşecektir. O yüzden Greklerin bilgisi Sokrates herkese kendini bilmesi gerektiğini telkin etmiş, Türklerin bilgisi Yunus da kendini bilmezsen ya bu nice okumaktır diyerek, en büyük erdem insanın kendisini bilmesi olduğunu belirtmiştir.

Elinizdeki bu kitap, *Felsefe*, okuyucusuna bu denli yüksek amaçları kazandırmak hedefi olmadan, ancak onlara sadece felsefeyle tanışmalarına yardım edebilir umuduyla kaleme alınmıştır. Bu alçak gönüllü amacın gerçekleşebilmesini sağlamak için dört bölüm olarak düzenlenmiştir.

Bir Disiplin Olarak Felsefe başlıklı Birinci Bölümde, felsefe nedir sorusuna bilgi, bilgiç ve filozof kavramları bağlamında yanıt aranmış, felsefenin kapsamı ve sınırları tartışılmış, temel disiplinleri tanıtılmış, diğer disiplinlerle ilişkisi açıklanmış ve sosyal bir disiplin olarak önemi ve değeri üzerinde durulmuştur.

Felsefe Akımları başlıklı İkinci Bölümde ise klasik ve modern dönem felsefe anlayışları bağlamında geliştirilmiş olan felsefe akımları üzerinde durulmuş, olanaklı olduğu ölçüde akımların önemli temsilcileriyle bağlarının kurulmasına da özen gösterilmiştir.

Felsefenin Evrensel Kişilikleri başlıklı Üçüncü Bölümde ise bütünüyle kişisel bir seçimin ürünü olarak belirlenen felsefe tarihinin önemli temsilcilerinin görüşleri kısa sayılabilecek şekilde tanıtılmıştır.

Felsefe ve Eğitim başlıklı Dördüncü Bölüm ise bütünüyle felsefe ve eğitim konularına ayrılmış, birbirleriyle bağlantıları dâhilinde felsefenin eğitimdeki yeri, önemi ve eğitim felsefesi konuları ele alınmıştır.

1. BÖLÜM

FELSEFE NEDİR ?

Felsefe tarihi okumaları açıkça felsefe alanında yazılan hemen her kitapta yinelenen bir temel sorunun sorulduğunu göstermektedir: Felsefe nedir? Felsefe yapıtlarına böyle bir soruyla başlanmasının felsefenin doğası gereği olduğu ileri sürülerek, bu sorunun sorulmasının doğal ve gerekli olduğu savunulabilir. Elbette bu yanlış bir yanıt veya gerekçe olmaz. Felsefenin doğasında barındırdığı dinamizm, filozofun veya biraz daha alçak gönüllü bir nitelemeyle felsefe ehlinin varlık karşısında veya olup bitenler karşısında özgürce bir vaziyet alışının bulunması nedeniyle daima farklı sonuçların ortaya çıktığı ve dolayısıyla da bu sorunun her zaman sorulmasının doğal olduğu söylenebilir. Zaten söz konusu soruya verilen olası yanıtlarla ilgili tartışmaların hiç bitmemesi de bu durumun açık bir kanıtıdır. Başka bir deyişle, verilen bir yanıtın yeterli ve doyurucu olarak kabul edilmeyip, her seferinde yeniden ve farklı biçimlerde tanımlanması, aslında felsefenin doğası hakkında aydınlatıcı olan bir anlatım oluşturmaktadır: Felsefe bir tanımlamayla sınırlandırılacak bir etkinlik değil, aksine sürekli bir tanıma, tanımlama, anlama, anlamlandırma nihayet açıklama arayışıdır. Bu belirlemeler ışığında hareket edildiğinde, ilk akla gelenin felsefenin yetkin ve tam bir tanımının yapılmasından vazgeçmek, aksine betimlemekle yetinmek olması gerekir. Çünkü unutulmamalıdır ki her tanımlama aslında tarihsel ve toplumsal koşulların belirlenimine veya en azından sınırlandırmasına bağlıdır. Diğer bir deyişle her tanımlama *anlam* yüküdür ve bu anlam da toplumdan topluma veya aynı toplumda zaman içerisinde değişebilmektedir. Bu yüzden aşağıdaki sayfalarda dile getirildiği biçimiyle farklı felsefe tanımları yapılabileceği gibi, felsefenin tanımının olamayacağını, hatta böyle bir girişimin gereksiz bir çaba olacağını savunmak da söz konusu olabilir.

Önce felsefenin genel ve geçer bir tanımının yapılamayacağını savunan yaklaşımla başlayalım. Bu yaklaşıma göre “felsefenin ne olduğu, hiçbir zaman yalın bir biçimde ve önceden söylenemez; aynı şekilde genel olarak sanatın ya da bilimin de ne olduğu söylenemez. Felsefenin özü ve ödevi, bütün çağların büyük filozofları, hatta bize en yakın olan çağımızın filozofları tarafından türlü şekillerde sınırlandırılıp nitelendirilmeye çalışıldı. Felsefeye yapılacak bir girişte önceden herkesin hemen dayanacağı bir tanım ileri sürülemez. Örneğin felsefe şu ve şu şeylerin bilimidir diye bir şey söylenemez.”¹ Felsefenin bütüncül yaklaşımı olan bir disiplin olarak kabul edilmesine dayanılarak dile getirilen bu düşüncelerin tümüne katılmak elbette söz konusu olamaz. Bununla birlikte, bu yaklaşımı “genel olarak bir şey ne denli tanımlanmaya çalışılırsa çalışılsın, muhakkak dışarıda kalan bir kısım olacaktır” kuralına dayanılarak haklı kılınabilir. Başka bir deyişle örneğin bilim felsefesini tanımlamak olanaklıyken, felsefe nedir sorusuna “ağyarına mani, efradına cami” yani tam ve eksiksiz bir cevap oluşturulamayacağını savunmaktadır ki, bu düşünce doğrudur.

Felsefenin bir tanımının yapılamayacağı düşüncesi başka gerekçelere dayanılarak da savunulabilir. Her şeyden önce, “felsefe ideal toplumun sanat bilim ve din gibi diğer büyük insani girişimlerine benzer. Felsefeye ilişkin her tanım, felsefeyi tanımlayan kişinin kendi kültüründe bu girişimin, yani felsefenin uygulamasını yansıtan ve içine aldığı şeyler kadarını dışarı atan bireysel ve sınırlı bir anlayışın ifadesi olarak görülür. Felsefe hakkındaki hiçbir tanım, insanların ortaya koymuş oldukları somut felsefelerin bilgisi, bu somut felsefelerin içinden çıktıkları felsefi sorunlar ve felsefi düşüncenin gerek bu insanların kendi hayatlarında, gerekse onların ait oldukları kültürlerinin hayatında oynadığı rol kadar aydınlatıcı olamaz. Başka deyişle, felsefe, tanımlanması gereken salt bir sözcük olmaktan çok, araştırılması gereken insani ve kültürel bir girişimdir.”² Bu yaklaşımın dayanağının da yine bireysel bakışın öne çıkacağı ve dolayısıyla genel ve uzlaşmış bir tanımın olanaklı olamayacağıdır.

Felsefenin tam ve yetkin bir tanımının yapılamayacağını savunan bu yaklaşımlara karşın, aksini savunan görüşlerin olduğunu da felsefe tarihi okumalarından açığa çıkarmak olanaklıdır. Felsefe hakkındaki genel bir kanıdan hareketle şunları söyleyebiliriz: Felsefe varlık karşısında bir vaziyet alışı düşünceden dile gelişidir ve amacı varlığı “bir bütün olarak kavramaktır.”³ Bu türden bir belirle-

1 Heinz Heimsoeth, *Felsefenin Temel Disiplinleri*, Çeviren: Takiyettin Mengüşoğlu, Remzi Kitabevi, İstanbul 1986, s. 18.

2 John Herman Randall & Justus Buchler, *Felsefeye Giriş*, Çeviren: Ahmet Arslan, Ege Üniversitesi, İzmir 1982, s. 1.

3 Ernst von Aster, *İlkçağ ve Orta Çağ Felsefe Tarihi*, Sadeleştiren: Vural Okur, İm Yayınları, İstanbul 1999, s. xxxvii.

menin başka bir biçimde ve daha sınırlı olarak dile getirilmesi de söz konusudur: “Felsefe insan üzerine düşünsel çerçevede en geniş ve en köklü araştırmadır” veya “kavramsal düzeyde bir insan araştırmasıdır.”⁴ Her iki yaklaşımda da hemen dikkat çeken husus *bütün* ve *en geniş* nitelemeleridir. Burada dile getirilen en geniş ve bütünsel olanı gerçekleştirecek birey olduğuna göre, her iki nitelemenin de felsefenin tanımlanması konusunda olumsuz tutum takınan görüşlerde olduğuna işaret ettiğimiz bir bireyselliğin bu yaklaşımlarda da bulunduğu dikkat çekmek yerinde olacaktır. Öyleyse olumlu da olsa olumsuz da olsa, bütün yaklaşımlar bireysellikten veya öznellikten kurtulamamaktadır. Bu durumda hatta yukarıda söz konusu edilen *bütün* ve *en geniş kavrayış* şeklindeki tanımlamayı da tamamen öznel bir anlatımın yansıtılması olarak görmek gerekir. Bu belirleme ise felsefenin tanımlanamaz, dolayısıyla da hakkında söz söylenemez bir etkinlik olduğu şeklinde olumsuz bir düşüncenin doğmasına yol açabileceğinden dolayı kabul edilemez. Dolayısıyla felsefe hakkında verilen yargıların, bireysellik içermekle birlikte, çok büyük oranda söz konusu olan bu bireyselliğin *belli bir ölçüye dayandığını* söylemek gerekmektedir. Üstelik bu savunmamızı haklı kılabilecek ve aşağıdaki sayfalarda ifade edilen tarihsel pek çok kanıt da sahibiz.

Bu açıklamalar ışığında tanımlamaları ele aldığımızda, öncelikle birinci yaklaşımda Varlık sözcüğünün insanı da içerecek şekilde ifade edilmesine karşın, ikincisinde sadece insanla sınırlandırıldığına dikkat edilmelidir. Bu farklılık bir an için göz ardı edildiğinde, yukarıda söz konusu edilen *kavrayışın* sonucunda oluşan düşüncenin ölçülülüğünü belirleyen ise bireyin, insan, doğa ve evren hakkında kazandığı deneyim ve imgelem gücüdür. Bu yüzden felsefe tarihinin başlangıcında yer aldığı kabul edilen Thales (MÖ 624-546), deneyimlerinin bir sonucu olarak, bütün varlığın nereden geldiği sorusuna *su* yanıtını vermişken, ardılı Anaksimandros suyun varlıkta gözlemlenen çeşitliliği açıklamak için yetersiz kalacağını düşünerek her şeyin kendisinden kaynaklandığı ilk ana maddenin sınırsız-belirsiz niteliklerine sahip *apeiron* olması gerektiğine karar vermiştir. Her iki yanıtın da ölçülü bir bireysellik içerdiği açıktır. Öyleyse felsefenin kendisinde yer alan ölçülü bireyselliğin, felsefe üzerine yapılan değerlendirmelere de yansıdığını söylemek yerinde olacaktır.

Felsefenin doğasını işlevi bağlamında irdelemek de olanaklıdır. “Felsefe kavramlar oluşturmak, keşfetmek, üretmek sanatıdır.”⁵ Bu açıklamanın dikkat çeken yönü felsefenin doğrudan doğruya kavram keşfeden ve üreten bir etkinlik olarak tanımlanmasıdır. Dolayısıyla “filozof, kavram dostudur ve kavram üretme gücüne

4 Afşar Timuçin, *Gençler İçin Felsefe Tarihi*, Bulut Yayınları, İstanbul 2011, s. 21.

5 Gilles Deleuze & Felix Guattari, *Felsefe Nedir?*, Çeviren: Turhan Ilgaz, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996, s. 12.